

Üç Romantik Hikâye

Kleist - Chamisso - Hoffmann

Çeviren: Sabahattin Ali

telgrâfhane
yayınları

Önsöz

Bu eserle okuyuculara, Alman romantik edebiyat çığırının belli başlı üç mümessilinden birer hikâye veriyoruz.

On sekizinci asrın sonlarında, Alman klasik edebiyatının en büyük simaları olan Goethe ile Schiller, Weimar'da birlikte çalışmaya, eserler yaratmaya devam ederken, Jena'da "Edebiyat ve Felsefe Birliği" diye bir teşekkül meydana geldi, ki sonradan bu, "Romantik çığır" diye edebiyat ve kültür tarihlerinde yer almıştır.

Bu çığırın son mensuplarından biri olan Eichendorff, yazdığı bir edebiyat tarihinde, onun hakkında şöyle diyor: "Muhteşem bir havai fişek gibi gökyüzüne yükseldi, karanlık muhitini kısa bir zaman fevkalade bir ışıkla aydınlattıktan sonra dağılıp binlerce küçük yıldız haline geldi; hiçbir iz bırakmadan kayboldu."

Bu tarif pek de doğru sayılamaz, çünkü bu çığırın yolunda yürüyen bütün romantik Alman şair ve ediplerinde onun tesirlerini görmek, hatta izlerini bugüne kadar kovalamak mümkündür.

"Romantik" kelimesi bile bugünkü mânasını o zaman almıştır. Aslında "romanlarda olduğu gibi", yani gündelik hakikatlerden ayrı, muhayyel, mânalarına gelen bu kelime, hoş bir tabiat manzarası, güzel bir harabe gibi şeyler hakkında kullanılır; edebiyatta ise, mucizelere inanan Katolik muharrirlerin eserlerine, eskiçağ klasiklerinin karşıtı olarak, romantik denirdi.

On sekizinci asrın sonuyla on dokuzuncu asrın başına rastlayan devirde Jena'da bir araya gelen Schlegel Kardeşler'le Tieck gibi şairler bu kelimeyi başlı başına bir edebi cereyanın ismi ha-

line getirdiler. Jena'da o sırada Fichte, Schelling, Steffens gibi filozoflar da bulunuyordu, bu şehrin Schiller ve Goethe nedeniyle meşhur olan üniversitesinde ders veriyorlardı. Sonradan Novalis de bu gruba katıldı. Bütün bu adamlar, on sekizinci asrın akla dayanan uyanık dünya görüşünden bıkmış kimselerdi. Daha doğrusu, bu dünya görüşünün doğurduğu Fransız İhtilalinden ürkererek, kendi kabuklarına, hayal dünyalarına çekilmek, içinde buldukları günlerin meselelerinden kaçmak istiyorlardı.

Bunun için eski Alman şairi anlayışına dönmek yolunu tuttular, "Şiirle hayatın birliği"ni yeniden kurmak istediler. Dante'den Tasso'ya, eski İspanyol romanslarından Cervantes'e kadar bütün "Roman" kavimleri edebiyatını tercüme edip Almanya'da yaydılar. Hatta romantik kelimesinin kökünün buradan geldiğini ileri sürdüler. Fakat yalnız bu sahaya kapanıp kalmıyorlar, Şark'ın masal dünyasından Shakespeare'e kadar her yerde kendi fikirlerine uyacak şeyler arayıp buluyorlardı. Ama onları asıl kendine bağlayan, bütün coşkun sevgilerine mevzu olan, Ortaçağ ile bu devrin kendine mahsus her türlü görünüşleriydi. Bu Ortaçağ sevgisinde o kadar ileri gidiyorlardı ki, o devri yıkan Rönesans'a düşman kesiliyorlar, Protestanlığı hor görüyorlar, bir Katolik mistikliğine gömülüyorlardı. Hatta bu çığırın mensuplarından ikisi, Friedrich Schlegel ile Zacharias Werner, mezhep değiştirmiş, Roma kilisesine dönmüşlerdi. Sonra, bütün milletlerin sanat şekillerine geçit resmi yaptırmak arzusuyla gazelden mesneviye ve romansa kadar türlü kalıplarda şiirler yazıyorlar, bu şekilde bağlılık yüzünden çok kere iç güzelliğini gözden geçiriyorlardı.

Onların bu halleri, Goethe'nin "Klasik sağlam, romantik hasta demektir" gibi ağır bir hüküm vermesine sebep olmuştu. Fakat o da bu cereyanda bazı müspet taraflar bulunduğunu inkâr edemiyordu. Sonraları: "Bugünkü yeni dindar Ortaçağcılarımızın bazı yenip yutulmaz şeyler ortaya atmış olmaları, beni yanlış hükümlere götürmüyor. Bu hevesleri ve gayretleri yüzünden bazı paha biçilmeyecek kıymette şeyler de meydana çıkıyor" diyen de yine Goethe'dir. Hatta onun edebi hayatının başlarında da, Ortaçağa ve Gotik devre bir meyil, eserlerinde bu devrin bir aksini bulmak mümkündür. Fakat sonradan köklerini tamamıyla Eski Yunan

ve Latin'e salmış, klasik bir toprakta meyvelerini vermiştir.

Romantik cereyan, dünya edebiyatına verdiği eserlerden ziyade, Almanya'nın, hatta Avrupa'nın sanat ve fikir hayatına yaptığı tesirle anılır. Yalnız birkaç kişi, çağrılarının sınırlarını aşarak, bütün insanlığın malı olacak eserler meydana getirmişler ve bugüne kadar canlılıklarını muhafaza etmişlerdir ki, biz bu kitapta bunlardan birer örnek vereceğiz.

Bunlardan birincisi, Heinrich von Kleist'in "San Domingo'da Bir Nişanlanma",

İkincisi, Adelbert von Chamisso'nun "Peter Schlemihl'in Aca-yip Sergüzeşti",

Üçüncüsü de, E. T. A. Hoffmann'ın "Duka ile Karısı" adlı hikâyeleridir.

Sabahattin Ali

Heinrich von Kleist

Romantik cereyanın Alman edebiyatına hakim olduğu günlerde yaşamış ve yazmış olmakla beraber, eserlerinin mahiyeti, sanat görüşü ve anlayışı bakımından bu cereyandan çok ayrılan, daha ziyade Goethe ve Schiller'in klasik yolunda yürüyen Heinrich Wilhelm von Kleist, 18 Birinciteşrin [Ekim] 1777'de, Oder nehri kıyısındaki Frankfurt'ta doğmuş, on altı yaşında Prusya ordusuna girerek asker olmuştu. Arkadaşları arasında, kendisiyle yaşıt olan, ve sonradan *Undine* adlı meşhur eseriyle Alman romantik edebiyatında mühim bir yer tutan Fouque de vardı. Kleist "canlı, kibar, müzik istidadı olan bir delikanlı" diye tanınıyordu. Bir sene sonra asteğmen, sonra teğmen oldu. Askerliğe istemeye istemeye girdiği için kışla hayatından pek çabuk bıktı. Ailesini dinlemeyerek, 1799'da istifa edip memleketine döndü. Orada yüksek tahsil yaptı, nişanlandı; evlenebilmek için Berlin'e gidip bir iş aradı, fakat ne orda, ne de başvurduğu başka yerlerde ve şehirlerde bir iş bulamadı. Nihayet "Paris'e giderek, bu her şeyi öğrenmek isteyen memlekete en yeni felsefeyi öğretmeye" karar verdi. Hatta bu kararın telaş ve acelesinden, nişanlısına veda etmeyi bile unuttu. Pek sevdiği kızkardeşi Ulrike'yle birlikte bu seyahate ıktı. Ama Paris hoşuna gitmedi. Bilgiden ve bilgilikten nefret ederek, İşvire'ye gidip tam manasıyla bir "köylü" olmak istedi. Nişanının bozulmasına bile sebep olan bu karar, elbette tatbik edilemedi. Yalnız İşvire yolculuğu başka bir işe yaradı: Orada tanıştığı birkaç kişi, bunlar arasında meşhur şair Wieland'ın oğlu Ludwig Wieland, Kleist'in içinde uyumakta olan edebiyat istidadını meydana çıkardılar. İlk eserleri olan: "Schroffenstein Ailesi" adlı dramla *Kırık Testi* adlı komedisini İşvire'de yazdı. Bu sıralarda ağır bir hastalık geçirdi, memleketine

dönmüş olan kız kardeşi Ulrike gelip ona baktı. 1802'de beraberce Almanya'ya döndüler. Yolda Weimer'a uğrayıp Goethe ile Schiller'i ziyaret ettiler. Bu sıralarda bastırıldığı *Schroffenstein Ailesi* halkın hiç gözüne çarpmadı. Kleist tekrar dolaşmak ihtiyacı duyarak bir kere daha İsviçre'ye, sonra Milano'ya, sonra Paris'e gitti. Bu seyahatler onun küçük servetini tüketti. Ruh dertlerinin yanına maddi sıkıntılar da katıldı. 1804-1805 kışında Königsberg'de bir memuriyet aldı. 1807'de tekrar sıkılıp işini bıraktı. Bir müddet Prusya Kraliçesi Luise'nin küçük yardımıyla geçindi; birkaç arkadaşıyla birlikte yayan Berlin'e geldi. Burayı işgal eden Fransız ordusu tarafından, casusluk şüphesiyle yakalanıp, şehirden şehre, kaleden kaleye dolaştırıldı. Kurtulup döndüğü zaman Dresden'de birkaç mecmua çıkardı. Piyeslerini oynatmaya uğraştı. Fakat hiçbirinde muvaffak olamadı. Napolyon harpleriyle sarsılan Almanya'nın böyle şeylere bakmaya vakti yoktu. Bu sıralarda yazdığı Heilbronn'lu *Katerin*, *Hernann* Muharebesi, Prens *Friedrich von Homburg* gibi en kuvvetli piyesleri bile ona muvaffakiyet getirmedi. Bunların hiçbirini oynatmadığı gibi, son iki tanesini bastıramadı bile. Napolyon'a karşı harp etmek için Bohemya'ya gitti, fakat geç kaldı, bir zaman ortadan kayboldu, tekrar Berlin'de görüldü.

Alman dramatik edebiyatının, Schiller'in yanında en kuvvetli mümessili olan zavallı şair, bütün ruhunu vererek yazdığı piyeslerden bir tekini sağlığında sahnede göremedi. Nihayet, kendisi gibi hayattan bezmiş, kararsız ve bedbin ruhlu, evli bir kadınla, Henriette Vogel'le tanıştı. Uzun müddet ahbaplık edip konuşular, ayrılışlarında birbirlerine, müthiş bir ihtirasın ifadesi olan ateşli mektuplar yazdılar. Kadın Kleist'ten, "Her ne isterse reddetmeyip yapacağına" dair bir söz almıştı. Bir gün beraberce Berlin'den Potsdam'a gitmeyi teklif etti. Orada, verdiği sözü hatırlatarak, kendisini öldürmesini istedi. Kleist beraber ölmeye karar verdi. Geceyi Potsdam civarında Wannsee dedikleri bir gölün yanında, küçük bir otelde mektup yazmakla geçirdiler. Ertesi sabah, (21 İkinciteşrin Kasım 1811) otelden biraz uzakta, henüz otuz dört yaşında olan Kleist evvela kadını, sonra kendini tabancayla öldürdü.

Ruhunun kararsızlığı ve ateşliliği kadar, devrinin karışıklığına kurban giden bu büyük muharrir, yukarda söylediğimiz gibi, Almanya'nın en kuvvetli piyes muharrirlerinden biri olmakla beraber, en usta hikâyecileri arasında da yer almaktadır. Diğer romantik muharrirlerde olduğu gibi, hikâyelerinin kısır vakasını şairane sözlerle dolduracağı yerde, piyes muharrirliğinden gelen bir kudretle, asıl ehemmiyeti vakaya vermekte, karakterleri vakaya dayanarak aydınlatmaya, vakayı da karakterlerle yürütmeye muvaffak olmaktadır. Bu sahada, haksızlığa tahammül edemeyen bir adamın nasıl haydutluğa kadar gittiğini gösteren "Michael Kohlhaas" hikâyesi bir şaheserdir; "Şili'deki Zelzele", "Markiz von O.", "Bulunmuş Çocuk" ve burada tercümesini sunduğumuz "San Domingo'da bir Nişanlanma" hikâyeleri de, ilk sahifeden başlayarak insanı merakla saran, ustaca yazılmış eserlerdir. Üslûbu oldukça ağır, cümleleri uzun ve biraz ağdalı ise, bunun sebebi, adeta ifrata* varan bir "fazla lakırdıdan kaçma ve lüzumlu olan hiçbir şeyi feda etmeme" endişesidir. Hikâyede, vakanın yürüyüşünün veya şahısların karakterlerinin meydana çıkması için gerekli olmayan bir tek kelime bulmak imkânsız gibidir.

Tercüme ettiğimiz hikâye 1811'de yazılmıştır ve o zamanlar Fransız müstemlekesi olan Haiti adasındaki bir vakayı anlatmaktadır.

1492 yılında Kristof Kolombus tarafından keşfedilen ve evvela, başşehri gibi San Domingo adıyla anılan Haiti Adası, ilk zamanlarda İspanyolların Amerika sömürgeleri arasındaydı. Adanın bir milyon kadar tahmin edilen kızılderi yerli ahali 1533'te, yani keşiften 41 sene içinde, hemen büsbütün yok edilmişti. Öyle ki, beyazlar, ziraat işlerinde çalıştırmak için, Afrika'dan zenci köleler getirmek zorunda kalmışlardı. Sonradan, on yedinci asırda adanın garp tarafına Fransızlar gelip yerleşmeye başladı. Bu kısım çok genişti. Siyahlarla beyazlar karışarak birçok melezler üredi. Fakat zenciler de melezler de beyazlarla aynı hukuka sahip değillerdi; çok fena muamele görüyorlardı.

* Aşırılık

Fransız İhtilali siyahlarda hürriyet fikrini uyandırdı. 1791'de, melezlerle zenciler birleşerek ayaklandılar. İsyan bütün adayı sardı, çiftlikler harap edildi, kaçamayan beyazlar öldürüldü. Sonra Fransa'dan gelen bir ordu, bir müddet için zencilerle birleşti, fırsattan istifade ederek adaya tecavüz eden İngilizlere karşı harp etti, adanın İspanyolların elinde bulunan şark kısmını zaptetti. Fransız Konvansiyon Meclisi 1794'te zencilere hürriyet ve beyazlarla eşit haklar verdi. Direktuvar meclisi, İngilizleri adadan sürüp çıkararak zenci General Toussaint I' Ouverture'ü 1797'de adaya umum komutan tayin etti. Bu komutan Fransa'dan ayrıldı, adanın istiklalini ilan etti, cumhurreisi sıfatıyla ayrı bir anayasa çıkardı. Fakat Fransa'da idareyi ele almış olan Napolyon, bu zengin müstemlekeyi tekrar elde etmek üzere 1801'de bir ordu gönderdi. Toussaint I' Ouverture esir oldu. Ama beyazlar adada tekrar köleliği kurmaya kalkışınca, zenci Dessalines'in idaresi altında yeni bir isyan başladı.

Jean Jacques Dessalines Afrika'da, Altın Sahili'nde 1760 sırasında doğmuş bir zenciydi. Orada yakalanıp San Domingo'ya köle olarak getirilmiş, Toussaint I' Ouverture'ün beyazlara karşı giriştiği isyanda kendini göstermişti. Bu sefer zencilerin başına geçince şiddetli bir taarruza girişti; Fransız Generali Rochambeau'yu 19 İkinciteşrin [Kasım] 1804'te adayı boşaltmaya mecbur etti. "Haiti Cumhuriyetinin Umumi Valisi" unvanını alarak memleketi idareye başladı. Bütün beyazların kökünü kazıdı. Pek az sonra Birinci Yakob adıyla kendini imparator ilan etti; 17 Birinciteşrin [Ekim] 1806'da, melez Petion'la zenci Christophe tarafından hazırlanan bir suikastte öldürüldü.

Kleist'in hikâyesi, General Dessalines'in beyazları adadan kovmakla neticelenen son taarruzu sıralarında geçen bir vakayı anlatmaktadır. Kendisi devrinin umumi kanaatlerine uyararak, beyazlara hak verir görünmekle beraber, siyahları ayaklanmaya, hatta vahşice hareketlere sürükleyen sebeplerin beyazların fena idaresi ve zulmü olduğunu açıkça söylemekten de geri durmamaktadır.

San Domingo'da Bir Nişanlanma

San Domingo* adasının Fransızlara ait olan kısmındaki Port au Prince civarında, bu asrın** başlarında, siyahların beyazları öldürdükleri sıralarda, Monsieur Guillaume de Villeneuve'ün fidanlıklarının bulunduğu çiftlikte Congo Hoango adında ihtiyar, korkunç bir zenci yaşıyordu. Afrika'nın Altın Sahili'nden getirilmiş olan ve gençliğinde sadık, dürüst tabiatlı görünen bu adam, Küba'ya giderlerken bir kere canını kurtardığı için efendisinden sonsuz iyilikler görmüştü. Monsieur Guillaume ona hemen hürriyetini bağışlamakla ve San Domingo'ya döndükleri zaman ev ve tarla vermekle kalmamış, birkaç sene sonra, memleketteki âdetin aksine, onu, bir hayli çok olan mülklerinin başına kâhya tayin etmiş, yeniden evlenmek istemediği için de, adamın eski karsının uzak akrabasından Babekan adında ihtiyar bir melez kadını, çiftlikten alıp karı yerine onun yanına katmıştı. Hatta, zenci altmış yaşına vardığı zaman, oldukça yüksek bir maaşla onu istirahate çekmiş, vasiyetinde ona mirasından bir pay ayırmakla da, iyiliklerini son haddine vardırırmıştı. Fakat bütün bu minnettarlık alametleri, Monsieur Villeneuve'ü bu kindar adamın hudutsuz öfkesinden koruyamadı. Congo Hoango, Konvansiyon Meclisinin*** düşüncesiz tedbirleri yüzünden bu çiftliklerde alevlenen ve herkesi saran intikam sarhoşluğu sırasında ilk silaha sarılanlardan biriydi; sonra da kendisini yurdundan ko-

* Bugünkü Haiti adasının tamamına o zamanlar verilen ad.

** Yani on dokuzuncu asrın.

*** 1792-95 arasında toplanan Fransız müessesiler meclisi.

parıp ayıran zulmü düşünerek, efendisinin beynine bir kurşun yollamıştı. Adamın karısıyla üç çocuğunun ve çiftlikteki başka beyazların sığındığı evi ateşe vermiş, Port au Prince’de oturan mirasçıların, üzerinde hak iddia edebilecekleri bütün fidanlıkları bozup perişan etmiş; çiftliğe ait bütün binaları yerle bir edince de, milletdaşlarına beyazlara karşı giriştikleri savaşta yardım etmek için toplayıp silahlandığı zencilerle beraber, o civarda dolaşmaya başlamıştı. Bazen silahlı gruplar halinde memleketin bir yanından bir yanına giden yolculara pusu kuruyor, bazen de çiftliklerinde müdafaaya çekilmiş olan çiftçilere güpegündüz hücum ederek, ortada kimi bulursa canına kıyıyordu. İntikam hissiyle insanlığını o kadar kaybetmişti ki, kendisini gençleştiren bu kindar savaşa, ihtiyar Babekan’la kızının, on beş yaşında genç bir melez olan Toni’nin bile karışmalarını istiyordu. Şimdi kendisinin oturduğu asıl çiftlik binası, tek başına yol kenarında bulunduğu ve o yokken çok kere beyaz yahut melez kaçaklar yiyecek bir şey yahut sığınacak bir yer aramaya buraya geldikleri için, kendi tabiriyle “beyaz köpekler” dediği bu adamları, o gelinceye kadar yardım ve hizmette bulunarak, alikoymalarını kadınlara tembih etmişti. Gençliğinde çektiği vahşice bir ceza yüzünden verem olan Babekan, böyle hallerde genç Toni’ye en iyi elbiselerini giydirip süslerdi; kızının yüzünün sarıya bakan rengi bu iğrenç hilede daha çok işine yarıyordu. Babekan kıza, yabancıların hiçbir okşamasından kaçınmamasını söylüyordu; yalnız sonuna kadar gitmek, genç kız için, ölüm cezasıyla yasak edilmişti. Congo Hoango zenci çetesiyle birlikte o civardaki dolaşmalarından geri dönünce, bu ustalıklı hilelere kanan zavallıları bekleyen akıbet, doğrudan doğruya ölümdü.

Herkes bilir ki, 1803 senesinde, General Dessalines* 30.000 zenciyle Port au Prince üzerine yürüdüğü zaman, rengi beyaz olan herkes, şehri müdafaaya etmek için, kendini buraya atmıştı. Çünkü bu şehir, adadaki Fransız hâkimiyetinin son dayanağıydı; eğer düşecek olursa, burada bulunan bütün beyazlar, hiçbiri kurtulmamak üzere mahvolmuş demekti. Bugünlerde, ihtiyar

* Önsöze bakınız.

Hoango ile yanındaki zencilerin, Fransız nöbetçilerin arasından geçerek General Dessalines'e barut ve kurşun götürmek üzere çıkıp gittikleri fırtınalı, yağmurlu bir gecenin karanlığında, evin arka kapısına birinin vurduğu duyuldu. Yatağına girmiş olan ihtiyar Babekan kalktı, beline bir eteklik takarak pencereyi açtı:

"Kim o?" diye sordu.

Yabancı pencerenin altına gelerek, yavaş sesle: "Meryem Ana'yla bütün evliyalara aşkına" dedi "kim olduğumu söylemeden önce benim bir sualime cevap verin!" Sonra gecenin karanlığında elini uzatıp ihtiyar kadının elini yakaladı ve sordu: "Siz bir zenci misiniz?"

Babekan:

"O... Siz herhalde bir beyaz olacaksınız, çünkü bir zencinin yüzüne bakmaktansa bu kapkaranlık gecenin yüzüne bakmayı daha iyi buluyorsunuz!" dedi. Sonra "içeri gelin" diye ilave etti, "hiçbir şeyden korkmayın! Burada bir melez kadın oturuyor; evde benden başka bir tek kişi var, o da yine bir melez olan kızım... " Bunları söyleyerek pencereyi kapadı, güya aşağı inip yabancıya kapıyı açmak istiyordu, fakat anahtarı hemen bulamadım diye bahane ederek, dolaptan acele topladığı birkaç elbiseyle birlikte, yukarı odaya çıktı, kızını uyandırdı:

"Toni! Toni!" dedi.

"Ne var anne?"

"Çabuk!" dedi "kalk giyin! işte elbiseler... Beyaz çamaşırlar, çoraplar... Peşi kovalanan bir beyaz, kapının önüne gelmiş, içeri girmek istiyor."

Toni yatakta yarı doğrularak!

"Bir beyaz mı?" diye sordu. İhtiyarın elinde tuttuğu elbiseleri alarak:

"Yalnız mı anne? dedi. Sonra, içeri alırsak, korkacak bir şey yok mu?"

İhtiyar kadın:

"Yok! Yok!" diyerek ışık yaktı. "Hem silahsız, hem de yalnız; biz onun üstüne çullanırız diye, korkusundan her tarafı titriyor!" Daha sonra, Toni kalkıp etekliğini ve çoraplarını giyerken, odanın bir köşesinde duran büyük feneri yaktı, kızın saçlarını

çabucak, memleket âdetlerine göre, başının üstünde topladı, önlüğünü bağladıktan sonra, başına bir şapka yerleştirdi, eline feneri vererek, aşağıya, avluya inmesini ve yabancıyı içeri almasını emretti.

Bu aralık, Hoango'nun bir zenci kadından olan ve kardeşi Seppy ile birlikte bitişik binada yaşayan Nanky adındaki nikâhsız oğlu, avludaki birkaç köpeğin havlaması üzerine uykusundan uyandı. Ayın ışığı altında, evin arka merdiveninde bir adamın tek başına durduğunu görünce, böyle vaziyetlerde aldığı talimata uyarak hemen koşup, bu adamın içeri girdiği avlu kapısını kilitledi. Bu işlerin ne demek olduğunu anlamayan yabancı, yanına yaklaştığı zaman bir zenci çocuğu olduğunu dehşetle gördüğü oğlana, bu binada kimin oturduğunu sordu. Monsieur Villeneuve öldükten sonra bu mülkün zenci Hoango'ya kaldığını söyleyen çocuğu tepelemek ve onun elinde tuttuğu avlu kapısı anahtarını alarak buralardan uzaklaşmak üzereyken, Toni, elinde fenerle, kapının önüne çıktı. Yabancıнын elini yakalayıp kapıdan içeri çekerek:

“Çabuk!” dedi, “Buraya girin!”

Bunları söylerken feneri, bütün ışığı yüzüne vuracak şekilde tutmaya dikkat ediyordu.

Şimdi birkaç sebebin birden şaşırtdığı yabancı geri çekilip genç kızın sevimli endamına bakarak:

“Sen kimsin?” diye sordu. “Kurtuluşumun burada olduğunu söylediğin bu evde kimler oturuyor?”

Genç kız:

“Güneşin ışığı üzerine yemin ederim ki, anamla benden başka hiç kimse oturmuyor!” dedi ve yabancıyı kendisiyle birlikte içeri çekmek için uğraştı.

Geriye doğru bir adım atarak elini kurtaran yabancı:

“Hiç kimse mi?” diye bağırıldı. “Biraz evvel bu oğlan Hoango adında bir zencinin burada bulunduğunu söylemedi mi?”

Canı sıkılmış gibi bir tavırla ayağını yere vuran genç kız:

“Ben hayır diyorum!” dedi. “Gerçi bu ev o ismi taşıyan bir zalimin malıdır; fakat kendisi şu anda burada değil... Belki on fersah uzakta...”

Böylece, iki eliyle birden yabancıyı içeri çekti; oğlana, kimin geldiğini hiç kimseye söylememesini emretti, kapıya gelince yabancıнын elini yakalayarak merdivenden yukarıya, annesinin odasına götürdü.

Bütün konuşmayı pencereden dinleyen ve fenerin ışığında yabancıнын bir subay olduğunu fark eden ihtiyar kadın:

“İyi ama,” dedi, “şu elinizin altında çekilmeye hazır duran kılıç da ne oluyor?” Sonra gözüne bir gözlük yerleştirerek devam etti: “Biz canımızı tehlikeye koyarak sizin evimize sığınmanıza müsaade ettik, bu iyiliğimizi, hemşerilerinizin her zaman yaptığı gibi, bize hıyanet ederek mi ödeyeceksiniz?”

Kadının oturduğu koltuğun ta yanına kadar gelmiş olan yabancı:

“Allah korusun!” dedi. İhtiyarın elini yakalayıp kalbine bastır-
dı, odanın şurasına burasına çekingen bakışlar fırlattıktan sonra, belindeki kılıcı çözerken:

“Karşınızda insanların en bedbahtım görüyorsunuz!” dedi. “Fakat nankör ve fena birini değil!”

İhtiyar kadın:

“Siz kimsiniz?” diye sordu; bunu derken de ona, ayağıyla iterek, bir iskemle uzattı, sonra genç kıza, mutfığa gitmesini, böyle kısa zamanda ne yapmak mümkünse yaparak efendiye iyi bir akşam yemeği hazırlanmasını emretti. Yabancı şöyle cevap verdi:

“Ben Fransız kuvvetlerine mensup bir subayım. Ama, herhalde siz de fark etmiş olacaksınız, Fransız değilim! Vatanım İsviçre, adım da Gustav von der Ried’dir. Ah, keşke memleketimi hiç bırakmasaydım, keşke bu melûn adaya gelmeseydim! Sizin de bildiğiniz gibi, bütün beyazların öldürüldüğü Fort Dauphin’den geliyorum. Maksadım, General Dessalines’in emrindeki kıtalar tarafından çevrilip muhasara altına alınmadan evvel Port au Prince’e varmak.” İhtiyar kadın:

“Fort Dauphin’den mi?” diye haykırdı. “Demek yüzünüzün bu rengine rağmen, ayaklanmış zenciler memleketindeki bu korkunç yolu aşabildiniz?”

Yabancı:

“Allah ve evliyalar beni korudular!” diye cevap verdi. “Son-

ra ben yalnız değilim, nineciğim, arkada bıraktığım maiyetim arasında, hürmete değer bir ihtiyar olan amcamla karısı ve beş çocuğu var... Aileden sayılan birçok uşakla hizmetçi de bunlarla beraber... Hepsi birden on kişilik bir kafiye ki, iki tane zavallı katırın yardımıyla, anlatılamayacak kadar zahmetli gece yolculuklarında beraber sürüklemeye mecburum, çünkü gündüzün anayollarda görünmemiz doğru değil..."

İhtiyar kadın:

"Aman yarabbi!" diye bağırdı ve başını merhametle sallayarak bir tutam enfiye aldı. "Peki, sizin bu seyyah kafilesi şu anda nerede bulunuyor?"

Yabancı biraz düşündükten sonra:

"Size," dedi, "size itimat edebilirim; yüzünüzün renginde benimkine benzeyen bir parıltı görüyorum. Madem bilmek istiyorsunuz, bütün aile burada bir mil kadar uzakta, Martı gölünün yanında, ormanlık dağların kenarındaki ıssız yerde bekliyor. Açlık ve susuzluk bizi evvelki gün oraya sığınmaya mecbur etti. Dün gece uşaklarımızı boş yere, memleket halkından bize biraz ekmek ve şarap tedarik etmeye gönderdik. Yakalanıp öldürülmek korkusu onları bu yolda esaslı bir teşebbüste bulunmaktan alıkoydu, bu yüzden bu gece kendi canımı tehlikeye atarak bahıtını denemeye mecbur oldum."

İhtiyar kadının elini avucunda sıkarak devam etti:

"Allah beni, bu adanın bütün halkını sarmış olan müthiş intikam hırsına katılmayan merhametli insanlara ulaştırdı. Bana, ücretini bol bol ödemek şartıyla, birkaç sepet yiyecek, içecek vermek lütfunda bulunun! Artık Port au Prince'e beş günlük yolumuz kaldı; eğer bu şehre varmamızı sağlayacak vasıtaları bize temin ederseniz, ömrümüzün sonuna kadar size, hayatımızı kurtaran insanlar gözüyle bakacağız..."

İhtiyar kadın:

"Ah, bu kudurmuş intikam hırsı!" diye yalancıkdan üzüldü gibi yaptı. "Bu iş, sanki aynı vücudun iki elinin, yahut ağzın dişlerinin, biri öteki gibi yaratılmadı diye, birbirlerine kızmalarına benzemiyor mu? Babam Küba Adasındaki San Yago'dandı; şimdi ben, gün ağarınca yüzümde beliren beyaz ışıık belirtisine

karşı ne yapabilirim? Sonra, Avrupa'da gebe kalıp doğurduğum kızım, o kıtanın aydınlık günü yüzünde parlıyorsa, buna karşı ne yapılabilir?"

Yabancı: "Nasıl?" diye bağırdı. "Siz ki, yüzünüzün bütün teşekkürü melez olduğunuzu, hatta Afrikalı soydan geldiğinizi gösteriyor, siz de bana kapıyı açan sevimli, genç melez kızla beraber, biz Avrupalıların uğradığı lanete mi uğradınız?"

İhtiyar kadın, burnundan gözlüğünü alarak:

"Allah şahittir!" dedi. "Zannediyor musunuz ki, zahmet, üzüntü dolu senelerde elimizin emeğiyle kazandığımız bir parçacık mal bu kindar, bu cehennem kaçını haydutlar sürüsünün gözüne batmıyor? Eğer biz kurnazlıkla ve zayıflara kendilerini korumaları için verilmiş olan hünerlerin hepsini birden kullanarak kendimizi, bizi sıkıştıran bu adamların pençesinden kurtarmayı beceremeseydik yüzlerimizin renginde bulunan akrabalık gölgesi bizi kurtaramazdı, bundan hiç şüphemiz olmasın!"

Yabancı:

"İmkânı yok!" dedi. "Sizi bu adada kim sıkıştırıyor ki?" İhtiyar kadın cevap verdi:

"Bu evin sahibi zenci Congo Hoango!.. Ayaklanmaya başladığı zaman onun kadar kindar elleriyle öldürülen, bu çiftliğin eski sahibi Monsieur Guillaume'un ölümünden beri akraba sıfatıyla evin idaresine bakan bizler, büsbütün bu adamın keyfine ve zulmüne kaldık. Ara sıra bu yoldan geçen beyaz kaçaklardan herhangi birine insaniyet olsun diye verdiğimiz her lokma ekmeğin, her yudum içkinin acısını bizden küfürler ve kötü muamelelerle çıkarıyor. En büyük isteği, zencilerin intikam duygularını, melez köpekler dediği bizlere karşı kışkırtmak... Bunu kısmen, beyazlara karşı yaptığı vahşilikleri hoş görmeyen bizlerden büsbütün kurtulmak için, kısmen de, bizden kalacak olan bir parçacık malı elde etmek için yapıyor!" Yabancı:

"Ah, bedbaht, acınmaya layık insanlar;" dedi, "peki, bu kana susamış zalim şu anda nerede bulunuyor?"

İhtiyar kadın:

"General Dessalines'in ordusunun yanında!" diye cevap verdi. "Bu çiftlikteki diğer zencilerle beraber General'e, ihtiyacı